

בן לוקח בת או בת לוקחת בן?

בדצמבר 1997 נערך באוניברסיטה העברית כנס בנושא "בחירת בן/בת-זוג בצמחים. בבעלי-חיים ובבני-אדם". הכנס התקיים ביוזמתו של המרכז לחקר הרציונליות וההחלטות האינטראקטיביות ומרכז רתם לצמחי-ישראל. כמה מהרצאות שהושמעו באותו יום מובאות בגיליון זה (בין העמודים 2-29).

בסיומו של היום סיכם פרופ' ישראל אומן ואמר את הדברים הבאים:

שמענו בכנס הרצאות מעניינות בתחומים שונים בנושא בחירת בן-זוג, החל בצמחים, דרך ציפורים וקופים, וכלה בבני-אדם. לגבי בני-אדם שמענו כמה הרצאות שהודגשה בהן הבחירה על-פי יופי, סימטריה וסטטוס; והרצאה יוצאת דופן ביופיה ובעניינה על מנהגי בחירת בן-הזוג אצל שבטי הבדואים בסיני. מסתבר שבני-אדם שונים בכמה דברים מכל בעלי-החיים האחרים בכל הקשור לבחירת בני-זוג. אצל בני-אדם הנקבה מתגנדרת יותר מהזכר; בהרבה מקרים הנקבה היא גם הבוחרת, וכמו כן נפוצה אצל בני-האדם המונוגמיה, לעומת נדירותה בקרב שאר בעלי-החיים.

מי מתגנדר ומתקשט יותר - הזכר או הנקבה?

אצל רוב המינים של בעלי-החיים הכלל הוא שהזכר מתגנדר יותר. ראינו את הזנב המהמם של הטווס הזכר, ואת הפסים המרשימים על פניו של קוף המנדרייל. ואילו אצל בני-האדם, הנקבה מתגנדרת יותר, גם בלבוש וגם בטיפוח היופי. מקובל על שני המינים שהאשה יפה יותר מהגבר, וכן גם מצפים ממנה להיות יפה יותר. בכתבי-עת לגברים, למשל, מופיעות תמונות של נשים יפות, אך גם באלה המיועדים לנשים יש בעיקר תמונות של נשים.

מי בוחר במי - הזכר בנקבה או הנקבה בזכר?

אצל בעלי-החיים הכלל הוא שהנקבה בוחרת בזכר. בציפורים, למשל, הנקבה מסתובבת בין הזכרים, משווה ביניהם, והיא זאת שבוחרת בבן-זוגה, ולא להפך. נוכחנו בכך גם בעולם הצמחים, כאשר הנקבה (או הביצית) היא אשר בוחרת מתוך כל הזרעונים את תא הזרע אשר יפריה אותה. ושוב שונה הדבר אצל בני-אדם. מאז היות האדם ועד לפני כעשרים שנה הגבר היה זה שבחר את האשה. אצל הבדואים, למשל, האב שואל את הבן לגבי האשה שהוא רוצה בה, ואילו את הבת אין הוא שואל לדעתה.

מי שמציע נישואין הוא בדרך כלל הגבר. (סייגתי זאת באמרי "עד לפני כעשרים שנה", מאחר שהדברים השתנו ומשתנים בחברה המערבית, ואינני שובניסט...). שני הנושאים האלה, מי משני המינים מתגנדר ומי הוא זה הבוחר בבן-הזוג, קשורים זה לזה. כמוכן, הצד הפסיבי הוא זה שמתגנדר יותר - כדי לעשות רושם, כדי שיבחרו בו. אצל בעלי-חיים הזכר הוא הפסיבי, המתגנדר, ואילו אצל בני-האדם - זוהי הנקבה.

תופעה שלישית המיוחדת לבני-האדם היא המונוגמיה.

שמירת נאמנות קיימת באדם בין שני בני-הזוג לאורך שנים רבות. לנקבת האדם חשוב לקבל סיוע מבן-הזוג בגידול הצאצאים. לכן כדאי לנקבה לבחור לא את הגבר הכי "טוב" (חזק או כשרוני), אלא לבחור גבר נאמן, אשר יעזור לה בגידול הצאצאים לאורך שנים רבות. האשה משקיעה באופן טבעי בצאצאה, ואילו הגבר משקיע בהם כתוצאה מ"הסדר חברתי". אצל בני-אדם, הצלחת הצאצאים תלויה רבות בכך שהם גדלו במשותף בידי זוג הורים במשך הרבה שנים. האשה קושרת את הגבר לביתה והופכת את "הסדר החברתי" ביניהם לאטרקטיבי יותר על-ידי אמצעי משיכה מינית - הסתרת מועד הביוץ והבלטת החזה גם מעבר לתקופה שבה ניתן להתעבר.

אנו רואים כי אצל בני-האדם ישנם הבדלים יסודיים במנגנון בחירת בני-זוג, בהשוואה לצמחים ובעלי-חיים אחרים. איך נקשור את כל הנקודות האלה יחד? התשובה נעוצה במנגנון של גייל ושלפי (ראה במסגרת) במודל הזיווגים בין גברים לנשים. על-פי מודל זה, למציע יש יתרון. כלומר, אם המציעים הם הגברים, הם מקבלים את הקבוצה הכי טובה של נשים שאפשר לקבל.

ישנם שני אלגוריתמים שניתן באמצעותם לפתור ולמצוא את נקודת שיווי-המשקל שבה מתקיימת מערכת זיווגים אופטימלית. באלגוריתם האחד - הגברים הם המציעים את הצעות הזיווג, והנשים יכולות לקבלן או לסרב להן. באלגוריתם השני - הנשים הן המציעות לגברים. מדוע באבולוציה התרבותית של בני

האדם נבר דווקא שבו הגברים מציעים, ולא להפך? זאת מכיוון שלנשים חשוב פחות לבחור את הגבר הכי "מוצלח" (יפה, חזק, פיקח). חשוב להן יותר שהגברים יהיו מאושרים ומרוצים מבחירתם הם, ובעקבות זאת יישארו עם הנשים שבחרו לתקופה ארוכה - כלומר יהיו נאמנים להן. במילים אחרות, אלגוריתם הבחירה של הגברים עדיף למעשה לא רק לגברים אלא גם לנשים, מכיוון שבחירה זו תהיה מוצלחת יותר עבור הנשים, בממד הנאמנות, מאשר אילו הבחירה היתה נעשית בידי הנשים. מנגנון זה מסביר גם מדוע הנשים הן המתגנדרות יותר: "כאשר הגבר הוא המציע והבוחר, האשה היא המתקשטת והמתייפה".

אצרכת זיווגים סטבילית (יציבה) לפי גייל ושלפי

עלינו למצוא מערכת זיווגים בין קבוצה של גברים וקבוצה של נשים, כך שאין גבר ואשה שאינם מזווגים זה לזה ושמעדיפים זה את זה על-פני זיווגם הנוכחי. גייל ושלפי הציעו שני אלגוריתמים, אשר באמצעותם ניתן לחשב מערכת זיווגים שהיא סטבילית במובן הנייל. אלגוריתם אחד מבוסס על תהליך שבו הגברים מציעים את הצעת הזיווג, והשני מבוסס על תהליך שבו הנשים הן המציעות. על-פי תוצאת האלגוריתם מתברר כי יש יתרון לזוג המציע, זאת אומרת, אם הגברים מציעים, אזי כל גבר מקבל אשה שהוא מעדיף על-פני זאת שהוא היה מקבל לו הנשים היו מציעות, ולהפך.

(ראה פירוט במאמר של סרג'יו הרט ועמרי אשחר בגליון זה.)